МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Факультет лісового і садово-паркового господарства
Кафедра лісового господарства

Денна форма навчання

Допущено до захисту
“___” _____ 2024 р.
Завідувач кафедри к. б. н., доцент
_____ Світлана АДАМЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього рівня «Магістр»

АНАЛІЗ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Виконав студент 2 курсу, групи 21м-лг
Освітньої програми «Лісове господарство»
спеціальності 205 «Лісове господарство»
Кучеренко С. В.

Керівник к. с.-г. н., доцент Іващенко І. Є.

УМАНЬ – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет лісового і садово-паркового господарства
Кафедра лісового господарства
Освітня програма «Лісове господарство»
Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Затверджую
Завідувач кафедри

_____Світлана АДАМЕНКО

«___» _____20____ р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу

студенту: Кучеренку Сергію Валерійовичу

1. Тема роботи: «Аналіз лісогосподарської діяльності філії «Золотоніське лісове господарство»»
керівник роботи Іващенко Ірина Євгеніївна, к. с.-г. н., доцент
затверджена наказом вищого навчального закладу від 18.10.2024 р. № 01-06/282
2. Строк подання студентом роботи «15» листопада 2024 р.
3. Вихідні дані до роботи: літературні та наукові джерела, проєкт організації розвитку лісового господарства філії, інтернет-ресурси, звітні матеріали.
4. Перелік питань, які потрібно розробити:
(короткий зміст роботи): Реферат; Перелік умовних позначень, символів, одиниць; Вступ; Розділ 1. Лісове господарство України (огляд літератури); Розділ 2. Стисла характеристика філії «Золотоніське лісове господарство»; Розділ 3. Основні напрями діяльності філії «Золотоніське лісове господарство»; Розділ 4. Аналіз господарської діяльності філії «Золотоніське лісове господарство»; Розділ 5. Економічна оцінка району місцезнаходження філії; Розділ 6. Організація охорони праці та моделювання небезпечних ситуацій під час створення культур у філії «Золотоніське лісове господарство»; Висновки та пропозиції виробництву; Список використаних джерел; Додатки.

5. Консультанти розділів роботи

Розділи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
6. Організація охорони праці та моделювання небезпечних ситуацій під час створення культур у філії «Золотоніське лісове господарство»	Трус О. М., завідувач кафедри прикладної інженерії та охорони праці		

6. Дата видачі завдання -_____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	**2**	**3**	**4**
1	Вибір теми досліджень	IX, X 2023 р.	*виконано*
2	Оформлення змісту	X, 2023 р.	*виконано*
3	Опрацювання джерел літератури за темою наукової роботи	X-XI, 2023 р.	*виконано*
4	Написання вступу	XI, 2023 р.	*виконано*
5	Написання розділу 1 «Лісове господарство України (огляд літератури)»	I-II, 2024 р.	*виконано*
6	Написання розділу 2 «Стисла характеристика філії «Золотоніське лісове господарство»»	II-III, 2024 р.	*виконано*
7	Написання розділу 3 «Основні напрями діяльності філії «Золотоніське лісове господарство»»	IV, 2024 р.	*виконано*
8	Написання розділу 4 «Аналіз господарської діяльності філії «Золотоніське лісове господарство»»	V-VI, 2024 р.	*виконано*
9	Написання розділу 5 «Економічна оцінка району місцезнаходження філії»	VI-VII, 2024 р.	*виконано*

1	2	3	4
10	Написання розділу 6 «Організація охорони праці та моделювання небезпечних ситуацій під час створення культур у філії «Золотоніське лісове господарство»»	VIII, 2024 р.	*виконано*
11	Формулювання висновків та пропозицій виробництву	IX, 2024	*виконано*
12	Написання списку використаних джерел	X, 2024	*виконано*
13	Апробація досліджень	X, 2024	*виконано*
14	Оформлення роботи. Перевірка на плагіат. Оформлення презентації та підготовка до захисту.	X-XI, 2024	*виконано*

Студент _______ Сергій КУЧЕРЕНКО

Керівник роботи _____ Ірина ІВАЩЕНКО

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ 6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ 7
ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ (огляд літератури) 10
1.1. Загальна характеристика лісів та лісового господарства України 10
1.2. Лісотипологічна класифікація лісів України 12
1.3. Відтворення лісів 17
1.4. Розподіл лісових ресурсів 19

РОЗДІЛ 2. СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» 22
2.1. Характеристика філії 22
2.2. Ґрунтово-кліматичні умови 24

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» 28
3.1. Лісовий фонд філії 28
3.2. Обсяги заготівлі деревини та її реалізація 30
3.3. Вирощування садивного матеріалу для лісокультурних цілей 31

РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» 33

РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА РАЙОНУ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ФІЛІЇ 38

РОЗДІЛ 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА МОДЕЛЮВАННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ КУЛЬТУР У ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» 40

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ 42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 44
ДОДАТКИ 47

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота на тему «Аналіз лісогосподарської діяльності філії «Золотоніське лісове господарство» написана на 49 сторінках друкованого тексту, складається з: змісту; реферату; переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів; вступу; шести розділів; висновків та пропозицій виробництву, списку використаних джерел, який включає 27 найменувань та додатків. Містить сім таблиць та 11 рисунків.

Мета досліджень – розгляд питань щодо організації діяльності філії та шляхів її вдосконалення.

Результати досліджень: проаналізовано вплив ґрунтово-кліматичних умов району розташування філії на продуктивність та стан насаджень основних лісотвірних порід; здійснено розподіл лісового фонду філії «Золотоніське лісове господарство» за категорією лісів, деревними породами, повнотами та бонітетами, що дозволило зробити висновки щодо ефективності господарської діяльності філії.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ТЛУ – тип лісорослинних умов

$А_1$ – сухий бір

$А_2$ – свіжий бір

$В_1$ – сухий субір

$В_2$ – свіжий субір

$В_3$ – вологий субір

$С_2$ – свіжий складний субір

$С_3$ – вологий складний субір

$С_4$ – сирий складний субір

$Д_1$ – суха діброва

$Д_2$ – свіжа діброва

$Д_4$ – сира діброва

ВСТУП

Лісове господарство займає важливе місце в економіці Золотоніського району. Основними напрямами ведення лісового господарства є вирощування насаджень цінних господарських порід, поліпшення санітарного стану лісів, задоволення потреб народного господарства в деревині, створення сприятливих умов для відпочинку та оздоровлення місцевого населення. Ліси філії, окрім господарського, мають значне природоохоронне та рекреаційне значення. Вони виконують ґрунтозахисну, водорегулюючу, водоохоронну, гігієнічну та санітарно-гігієнічну функції, відіграють важливу роль у підвищенні врожайності сільськогосподарських угідь, поліпшенні мікроклімату тощо. Тому варто глибше дослідити їх стан та ефективність господарський дій. Для цього необхідно удосконалити лісоінвентаризаційну оцінку лісів, що дасть змогу знайти комплексні та раціональні господарські методи ведення лісового господарства.

Актуальність теми зумовлена доцільністю здійснення комплексного аналізу лісогосподарської діяльності філій ДП «Ліси України».

Мета досліджень – розгляд питань щодо організації діяльності філії та шляхів її вдосконалення.

Завданнями кваліфікаційної роботи передбачалось: проведення комплексних досліджень із питань ефективності ведення господарської діяльності у філії «Золотоніське лісове господарство».

Об'єкт дослідження: філія «Золотоніське лісове господарство».

Предмет досліджень – аналіз лісогосподарської діяльності філія «Золотоніське лісове господарство».

Методи дослідження. Під час проведення досліджень застосовувались емпіричні методи (опис, порівняння), під час обробки даних – математико-статистичні.

Наукова новизна одержаних результатів. У результаті досліджень здійснено аналіз господарської діяльності філії «Золотоніське лісове господарство».

Практичне значення одержаних результатів полягає у виявлених механізмів впливу господарської діяльності філії «Золотоніське лісове господарство» на кількісні та якісні показники лісового фонду.

Особистий внесок. Здобувач самостійно здійснив пошук літературних джерел за тематикою досліджень, обрав тему, сформулював завдання досліджень, проаналізував отриманні дані, узагальнив висновки та надав практичні рекомендації відповідно до встановлених вимог.

Апробація результатів роботи. Тезиси кваліфікаційної роботи були висвітлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективи розвитку лісового господарства», м. Умань.

Публікації. Кучеренко С. В. Агротехнічні особливості створення та вирощування культур сосни у філії «Золотоніське лісове господарство». Перспективи розвитку лісового господарства : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (30 жовтня 2024 року). Умань : ВПЦ «Візаві», 2024. С. 109−111.

РОЗДІЛ 1
ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ (огляд літератури)

1.1. Загальна характеристика лісів та лісового господарства України

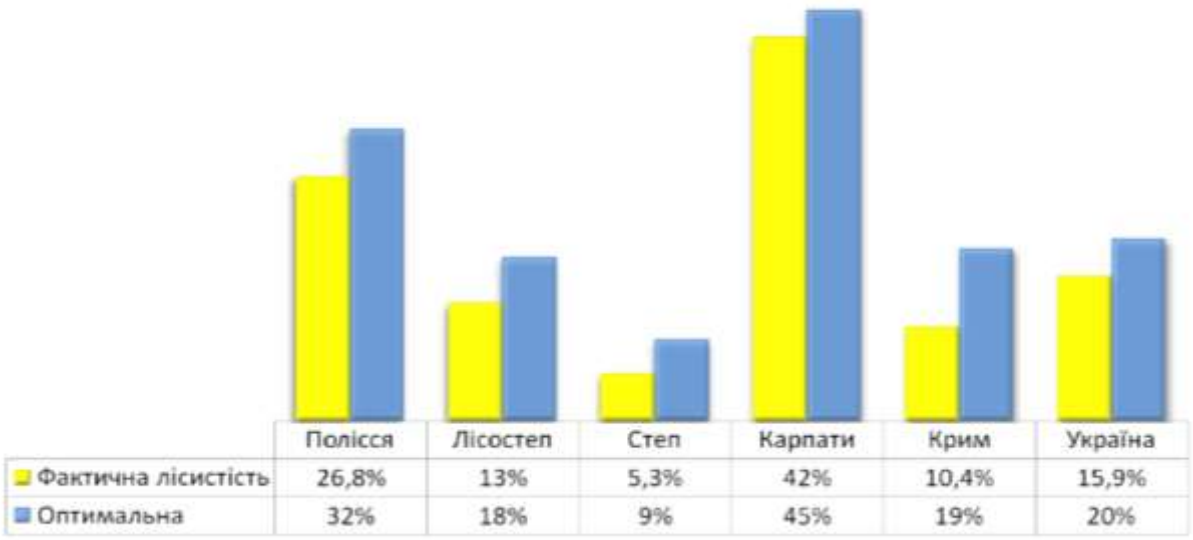
Стан навколишнього природного середовища з кожним роком все більше погіршується. Тому, однією з найважливіших глобальних проблем є збереження стабільності кліматичної системи. Ліси відіграють значну роль у формуванні вуглецевого балансу атмосфери та збереженні біорізнаманіття. На сьогодні факт важливості лісів та лісового господарства є загальновизнаним та не викликає жодних сумнівів. Наразі загальна площа лісового фонду України становить 10,4 млн га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю – 9,6 млн га [2, 4, 18].

Лісистість України становить 15,9 %. Але, незважаючи на досить невелику лісистість території, Україна займає 9-те місце у Європі за площею лісів та 7-те місце за запасами деревини. Умови для лісовирощування в Україні досить неоднорідні, тому ліси нерівномірно поширені територією нашої держави [1, 18].

Рис. 1.1. Лісистість України у розрізі адміністративно-територіальних одиниць, %

Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня (рис. 1.2), за якого ліси найпозитивніше впливають на клімат, ґрунти, водні ресурси, протидіють ерозійним процесам, а також забезпечують одержання більшої кількості деревини.

	Полісся	Лісостеп	Степ	Карпати	Крим	Україна
Фактична лісистість	26,8%	13%	5,3%	42%	10,4%	15,9%
Оптимальна	32%	18%	9%	45%	19%	20%

Рис. 1.2. Лісистість території України за природними зонами, %

У віковій структурі переважають середньовікові насадження, частка стиглих та перестиглих насаджень 18,7%. Середній вік лісів становить понад 60 років. Відбувається поступове старіння лісів, що призводить до погіршення їх санітарного стану [8].

Ліси України сформовані понад 30 видами деревних порід, серед яких домінують сосна, дуб, бук, ялина, береза, вільха, ясен, граб, ялиця. Хвойні насадження займають 43 % загальної площі, зокрема, сосна – 35 %. Твердолистяні насадження становлять 43 %, зокрема, дуб і бук – 37 % [9, 21, 25].

Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2,3 млрд. м^3. За рік в лісах України в середньому приростає 35 млн м^3 деревини. Середньорічний приріст деревини на 1 га становить 3,9 м^3 на 1 гектар і коливається від 5,0 м^3 в Карпатах до 2,5 м^3 у Степовій зоні. Відбувається поступове збільшення запасу, що

підтверджує значний економічний і природоохоронний потенціал наших лісів. У лісах ДП «Ліси України» запас на 1 гектарі становить близько 251 м^3 та знаходиться за цим показником на десятому місці в Європі.

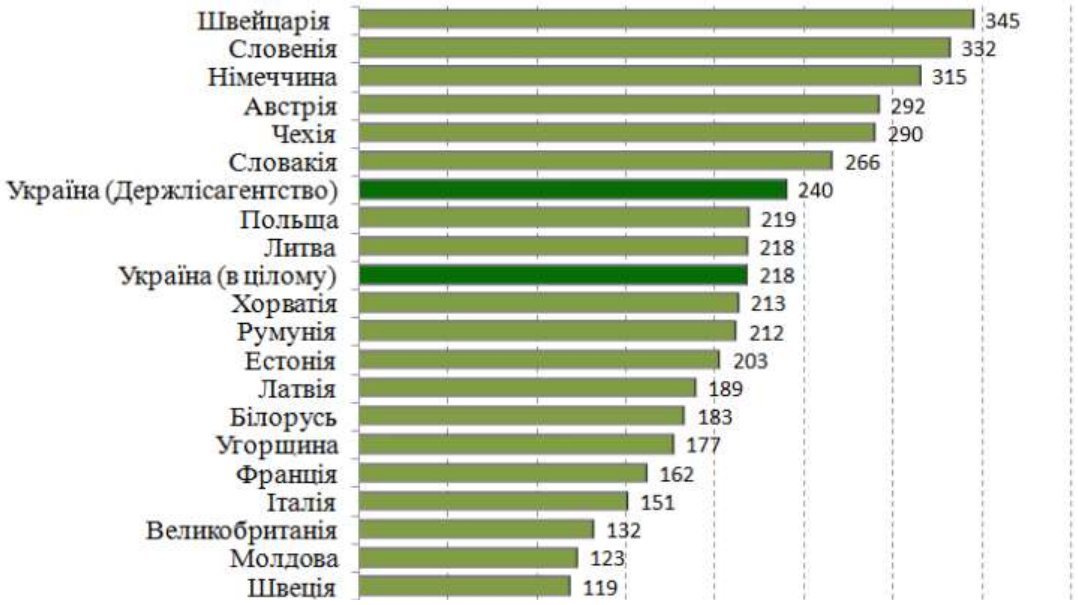

Рис. 1.3. Середні запаси деревостанів в окремих державах Європи, м^3/га

1.2. Лісотипологічна класифікація лісів України

Комплексне лісогосподарське районування є основою правильної організації та раціонального ведення лісового господарства, яке поділяє територію країни на однорідні за природно-географічними умовами лісогосподарські області із чітко вираженими особливостями лісогосподарського виробництва. Тільки такий підхід, дає можливість ефективно використовувати потенційні можливості лісового фонду та диференціювати всі лісогосподарські заходи за типами лісу. Лісова типологія має важливе значення для комплексного районування лісових територій. Вона найповніше характеризує природу лісу, його внутрішні та зовнішні взаємозв'язки, є основою планування всіх лісогосподарських заходів [11].

Розробка регіональних систем ведення лісового господарства спрямована на підвищення довговічності лісів, їх продуктивності, поліпшення якості

деревини, захисних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних та інших корисних властивостей лісу. Реалізація вищезазначених заходів передбачає добре знання типів лісу, їх лісівничих особливостей та стійкості, способів і засобів попередження пошкоджень та захворювань насаджень.

При плануванні лісогосподарських заходів на типологічній основі варто об'єднати типи лісу в окремі групи за лісівничими особливостями. Це створить умови для застосовування на великих масивах заходів одного типу.

Оскільки на території України ліси дуже різноманітні, то навіть при великих масивах насаджень одного типу завжди є окремі ділянки зі специфічними мікроекологічними або мікрокліматичними умовами, де застосування загальних систем заходів є недоцільним. Для таких ділянок лісогосподарські заходи варто розробляти з урахуванням конкретних умов, оскільки на них ростуть особливо цінні або рідкісні рослини. Так, на вапнякових скелях у грабових дібровах Поділля ростуть такі цінні лікарські рослини: валеріана лікарська, горицвіт весняний та ін. На кам'янистих розсипах лісів Карпат із сосновими чи кедровими лісами гарно плодоносять чорниця, брусниця, інші ягоди. У куртинах сфагнових боліт між лісовими рослинами росте журавлина. Такі ділянки (часто з унікальними для даного району видами рослин і тварин), незважаючи на їх розміри, варто зберегти при проведенні будь-яких лісогосподарських заходів [11].

Ліси Полісся. Основне місце у лісовому фонді належить займають соснові деревостани – 64,5%. Твердолистяні породи займають 9,7 %, а м’яколистяні – 25,8% від загальної площі вкритої лісом. У лісах Полісся поширені дуб звичайний, вільха чорна, берези бородавчаста і пухнаста, граб та осика. У меншій кількості трапляються липа дрібнолиста, ясен, клен гостролистий, в'яз, берест та ін. На півдні Західного Полісся росте дуб скельний, черешня, явір, а па півночі – ялина (смерека).

Широко розповсюджені у Поліссі соснові насадження. Переважають вони, в основному, у східній його частині. На заході їх відсоток зменшується до 58 % із 73 %. У даних умовах сосна росте досить швидко та досягає

найвищої продуктивності. Так само збільшується зі сходу на захід питома вага м'яколистяних деревостанів. Частка дубових насаджень зростає у цьому напрямку із 7 % до 11 %. Частка лісів твердолистяних порід на території Полісся є відносно стабільною [21].

Твердолистяні насадження займають найродючіші землі супіщаного і суглинистого складу із близьким заляганням морени чи крейдової основи. Граб входить до складу твердолистяних (а іноді й соснових) лісів на суглинистих ґрунтах. Дубово-грабові ліси ростуть на сірих опідзолених ґрунтах чи дерново-підзолистих суглинистих, на лесових островах у південних поліських районах Київської та Житомирської областей. На південному заході Чернігівської області граб досягає своєї північно-східної межі та не переходить на лівий берег Десни. Домішкою у твердолистяних і дубових лісах на схід від Десни замість граба слугує липа.

Друге місце за площею після соснових насаджень займають березові (13%). Вони переважно зосереджені у Центральному Поліссі. Березові ліси, як похідні від дубових і соснових насаджень утворились під впливом господарської діяльності людини. Вільшаники займають зволожені ділянки у заплавах рік та понижені місця водорозділів із дерново-підзолисто-глеєвими ґрунтами. Вільшаники широко розповсюджені у Західному Поліссі.

Лісові насадження Полісся мають досить бідний підлісок, до складу якого входять: крушина ламка, горобина, ліщина, бруслина бородавчаста. Зрідка у підліску та на узліссях зростають глід, барбарис, терен, бузина чорна та червона, чагарникові верби тощо.

Соснові ліси ростуть на відносно бідних дерново-слабопідзолистих піщаних, супіщаних та інших ґрунтах із різним ступенем зволоження. Залежно від багатства ґрунтів, їх зволоженості та природного поширення рослин у Поліссі сформувалися різноманітні типи лісу. Домінуючим є судіброви (44,9 %) та бори (24,8 %) [26].

Ліси Лісостепу. Природні умови Лісостепу дуже різноманітні як у кліматичному, так і в ґрунтовому відношенні. Із сходу на захід зростає

вологість клімату, із заходу на схід – родючість ґрунтів. Ґрунти тут родючіші, аніж на Поліссі. У Лісостепу найбільшу частку займають твердолистяні породи, а саме 63,6 %. М’яколистяні та хвойні (соснові) займають відповідно 11,8 % та 24,6 % від загальної площі вкритої лісом. Домінуючою породою є дуб звичайний. Його частка становить 43%. У південно-західній частині цієї зони трапляється домішка дуба скельного. Великі площі займають похідні грабняки, сформовані як результат надмірних рубок дубових насаджень у минулому. Грабняки поширені у Хмельницькій, Вінницькій та Тернопільській областях, де вони займають більше 30% загальної площі дібров [27].

Окремі похідні насадження формують береза та осика. Значне місце у складі деревостанів займають липа дрібнолиста, ясен звичайний, клени гостролистий, польовий та татарський з домішкою в'яза, береста, а на заході – явора, берези та деяких інших порід. Твердолистяні породи з переважанням дуба звичайного займають найродючіші ґрунти – сірі опідзолені суглинки, глини різної потужності та зволоження. На заболочених ділянках росте вільха чорна, а у заплавах рік – тополя та верба.

У Західному Лісостепу (Львівська та Тернопільська області) у межах природного ареалу бука ростуть букові ліси, які займають підвищені місця на сірих лісових суглинках і суглинках буроземного типу. На піщаних і супіщаних дерново-підзолистих ґрунтах, поблизу Дніпра і його приток хвойні породи представлені сосною звичайною, на крейдяних відкладах Сіверського Дінця трапляються насадження сосни крейдяної. На заході Лісостепу є острівні ділянки ялини (смереки) та ялиці білої. За межами природного ареалу в лісових культурах значні площі займають посадки смереки, сосни та модрини. У лісах Лісостепу інтенсивно розвивається підлісок із калини звичайної, калини цілолистої, ліщини, бруслини європейської та бородавчатої, жимолості, кизилу, спіреї тощо. На крейдяних відкладах по Сіверському Дінцю ростуть скумпія та інші теплолюбні види. Природні, насамперед ґрунтові, умови зумовили велике різноманіття лісорослинних угруповань та типів лісу у Лісостепу. Лісистість тут є невисокою – 11 % та збільшується із сходу на захід. Переважаючим типом

лісорослинних умов є груди (вологі та свіжі типи представлені дібровами і бучинами), які займають більше половини площі лісів регіону. Судіброви (сугрудки) та субори займають більше 30% площі лісів. Площа соснових борів є незначною – 10 %. За ступенем зволоженості вони відносяться до свіжих (63 %) та сухих (26 %) гігротопів [5, 22].

Ліси Північного Байрачного Степу. Природні ліси Байрачного Степу, які займають невеликі площі схилів і тальвегів балок називаються байрачними, заплави – заплавними, а надлугові тераси рік – аренні ліси. Водороздільні простори зазвичай не мають природної лісової рослинності, проте у багатьох районах ростуть штучно створені ліси та полезахисні лісові насадження. Загальна площа лісів Байрачного Степу становить 663 тис. га, з яких насадження по ярах, берегах річок та водойм – 173 тис. га, зелені зони – 342 тис. га, ґрунтозахисні ліси – 144 тис. га, заповідні ліси та пам'ятники природи – 4 тис. га. Полезахисні, інші захисні насадження – 194 тис. га.

Твердолистяні породи у лісах Байрачного Степу займають 74,6 % лісопокритої площі, сосняки – 17,6 %; м’яколистяні – 7,7 %. У байрачних лісах переважає дуб та його супутники – берест, ясен, в'яз, клен гостролистий та польовий, липа, а на Правобережжі – граб [2, 22].

Найпоширенішими групами типів лісорослинних умов є груди. На менш родючих та змитих ґрунтах фрагментами сформувалися сугруди, а на піщаних та супіщаних – бори і субори. Із дібров найпоширеніші сухі (D_1) та свіжі (D_2), які в залежності від постійної домішки в корінних насадженнях формують чорнокленові (із кленом татарським), берестові діброви; на півночі Правобережжя трапляються грабові, а на сході – кленово-липові діброви.

Ліси Південного Степу. У Південному Степу природних лісів майже немає. Ростуть лише полезахисні лісові смуги та штучно створені невеликі лісові ділянки з акації білої та дуба. Для цієї зони характерні часті посухи, пилові бурі, суховії, засолені ґрунти. Штучні ліси тут займають 426 тис. га (із них 128 тис. га полезахисних смуг та 54 тис. га яружно-балкових насаджень). У породному складі лісів лісового фонду частка дуба становить 27 %, акації білої

– 23%, сосни – 20 %, ясена звичайного й зеленого – 5%.

Полезахисні лісові насадження та зелені зони міст займають окремі невеликі площі у безлісому Степу. Винятком є насадження сосни звичайної та кримської на Олешківських пісках (130 тис. га) та заплавні ліси по нижній течії Дніпра, Дунаю і Дністра. На Нижньодніпровських пісках переважають дуже сухі (A_0) та сухі (A_1) бори , у низинах – вологі бори (A_3) [11].

1.3. Відтворення лісів

Відтворення лісів здійснюється шляхом відновлення лісових ділянок, що були вкриті лісовою рослинністю, а на землях, що раніше не були зайняті лісом та є придатні для створення лісових насаджень – шляхом лісорозведення.

Філіями ДП «Ліси України» у 2023 році проведено відтворення лісів на площі 35,2 тис. га (рис. 1.4). З них методом садіння та висівання лісу в лісовому фонді – 27,4 тис. га, в тому числі лісорозведення на землях наданих в постійне користування (створення нових лісів) – 5,9 тис. га. Природнє поновлення відбулось на площі 7,8 тис. га. Відтворення лісів у 2023 році у порівнянні із 2022 роком збільшилось на 9,7 %, але на 16,5% є меншою у порівнянні з 2021 роком. Для порівняння: у 2022 році площа відтворених лісів становила 36852 га, а у 2021 році – 49355 га.

Зокрема, у 2023 році лісовідновлення склало 34575 га. Це на 1,4% більше від 2022 року, але на 24,2% менше від 2021 року. При цьому лісовідновлення шляхом садіння та висівання лісу становило 24717 га (на 0,7% більше від 2022 року, але на 18,3% менше від 2021 року), а природне поновлення лісу – 9858 га (на 3,4% більше від 2022 року, але на 35,9% менше від 2021 року). Площа лісорозведення у 2023 році оцінюється в 6633 га. Це в 2,4 раза більше від 2022 року та на 77,6% більше від 2021 року. При цьому лісорозведення шляхом садіння та висівання лісу становило 6234 га (в 3,2 раза більше від 2022 року та в 2 рази більше від 2021 року), а природне поновлення лісу – 399 га (у два рази менше від 2022 року та на 26,1% менше від 2021 року).

При цьому у 2023 році найбільше висаджено наступних порід дерев: дуб

– 3921 га; сосна – 2128 га; інші твердолистяні – 231 га; бук – 96 га; береза – 89 га; вільха – 74 га; інші деревні породи – 31 га; інші хвойні – 23 га; ялина – 22 га; осика – 18 га.

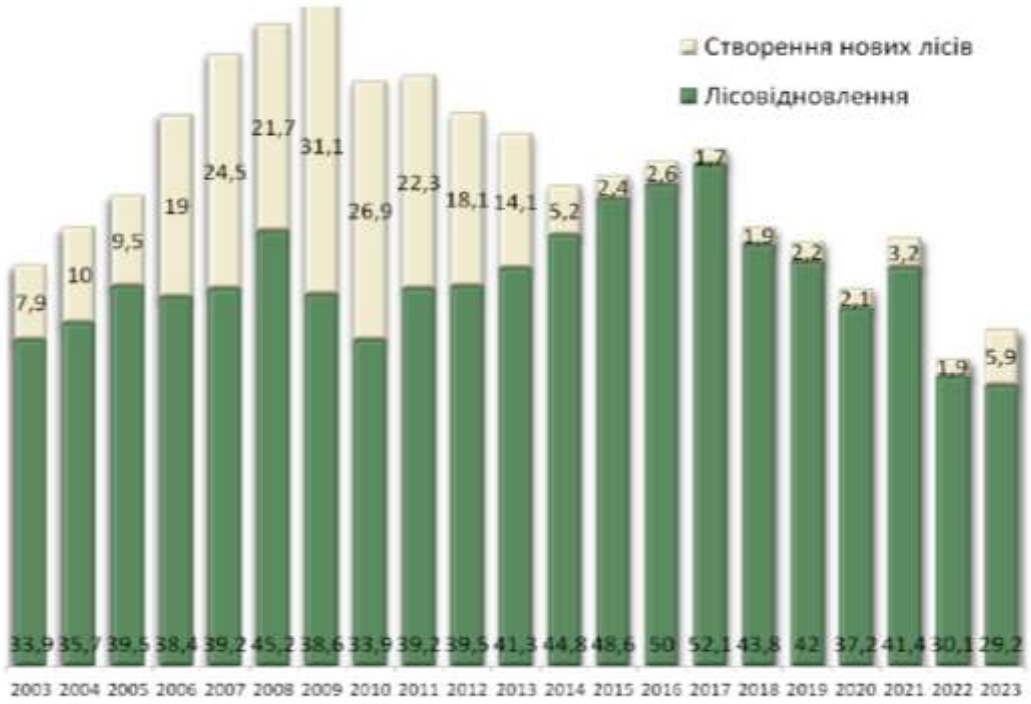

Рис. 1.4. Обсяги створення лісів філіями ДП «Ліси України», тис. га

Найбільшу площу лісів відтворено у Києві – 34952 га або 84,8% від загальної площі відтворених лісів. Зі значним відривом, на другому місці за цим показником знаходиться Житомирська область – 2953 га або 7,2% від загальної площі відтворених лісів. В інших регіонах України площа відтворених лісів у рази менша.

У 2023 році працівниками філій в рамках виконання програми Президента України «Зелена країна» висаджено 197,5 млн. дерев. Всього з початку виконання програми висаджено 465,0 млн. дерев, що становить 46,5% від запланованого обсягу. Впродовж 2023 року проведено заготівлю лісового насіння в кількості – 636,0 тонн, що на 93,5 тонни (або 28,3 %) більше порівняно із 2022 роком [18].

1.4. Розподіл лісових ресурсів

До складу лісового комплексу входять три промисловості: лісова, деревообробна та целюлозно-паперова. В лісовій промисловості найбільш розвинутими є лісозаготівельне та лісохімічне виробництва. Лісозаготівельне виробництво забезпечує заготівлю круглих лісоматеріалів, виробництво технологічної тріски та транспортування їх на кінцеві пункти (нижні склади, пункти споживання), заготівлю та вивезення осмолу та деревної зелені.

Лісохімічне виробництво в складі лісової промисловості забезпечує переробку осмолу на каніфоль, скипидар, а деревної зелені – на вітамінне борошно екстракт, пасту, віск та інші продукти, заготівлю та переробку живиці.

Лісову промисловість відносять до видобувних галузей важкої промисловості. Продукцію лісової промисловості використовують головним чином як предмет праці. Практично всі галузі народного господарства споживають лісоматеріали або вироби, виготовлені з деревини.

Основне завдання лісової промисловості й інших галузей лісового комплексу на сучасному етапі розвитку економіки України, який характеризується загостренням економічних і екологічних протиріч, – це нарощування обсягів виробництва за рахунок комплексного та ефективного використання лісосічного фонду та використання ресурсів деревини (без нарощувань обсягів лісозаготівель) [23].

Стабілізація обсягів лісозаготівель має важливе економічне, екологічне соціальне значення, оскільки ліси є цінним компонентом природи, фактором, що стабілізує навколишнє природне середовище. Скорочення вирубки лісів сприяє поліпшенню клімату, посиленню і підвищенню продуктивності сільськогосподарських угідь [6].

До деревообробної промисловості належать підприємства, які здійснюють механічну та хіміко механічну обробку, а також переробку деревини. В складі деревообробної промисловості виділяють три групи виробництв:

перша – виробництва, які здійснюють первинну обробку деревини (лісопильне, шпалопильне);

друга – вторинна обробка деревини (паркетне, фанерне, меблеве, деревостружкових плит, сірників, стандартних будинків і деталей та ін.);

третя – хіміко-механічна переробка деревини (деревоволокнистих плит, деревних пластиків).

Особливе місце тут належить виробництву деревостружкових і деревоволокнистих плит, що дає змогу ефективно використовувати відходи лісопиляння та інших деревообробних виробництв, отримуючи продукцію, яка користується підвищеним попитом і є основним матеріалом для розвитку меблевої промисловості. Виробництво деревостружкових і деревоволокнистих плит динамічно розвивається. З 1980 по 1995 рік виробництво деревостружкових плит в Україні збільшилось в 2,3 рази, деревно-волокнистих плит — у 3,1 рази.

Деревообробна промисловість є важливою галуззю лісового комплексу. Її підприємства виготовляють головним чином товари народного споживання. Однак значна частина продукції деревообробної промисловості споживається в народному господарстві як предмети та знаряддя праці. Продукцію деревообробної промисловості використовують будівельна індустрія, транспорт, сільське господарство, майже всі галузі промисловості [6].

Целюлозно-паперова промисловість, входячи до складу хіміко-лісового комплексу, тісно пов’язана з лісовою промисловістю поставками сировини (балансів, технологічної тріски). Галузь має чітку соціальну спрямованість, оскільки її продукція сприяє більш повному задоволенню потреб населення в товарах, його культурному та духовному розвитку. Продукція целюлозно-паперової промисловості є ефективним замінником цільної деревини. Тому прискорений розвиток целюлозно-паперової промисловості дає змогу економити ресурси деревини, сприяє поліпшенню структури споживання деревини та збереженню лісів.

Целюлозно-паперова промисловість представлена наступними виробництвами: деревної маси та целюлози; паперу та картону; виробів з паперу та картону. Всі три виробництва взаємопов'язані, задовольняють різноманітні потреби галузей народного господарства та населення. Відзначимо, що рівень розвитку целюлозно-паперової промисловості не відповідає сучасним вимогам.

За обсягами споживання на душу населення Україна відстає від індустріально розвинутих країн (у 1990 р. випуск паперу на душу населення становив 7 кг, а багатьох розвинутих країнах – понад 100 кг, в США – 300 кг).

Целюлозно-паперова промисловість виробляє недостатньо паперу, який використовується для санітарно-гігієнічних потреб, виготовлення шпалер тощо. Одна із важливих економічних проблем розвитку целюлозно-паперової промисловості – докорінне покращання якості кінцевої продукції, особливо паперу; розширення асортименту продукції з метою найбільш повного задоволення потреб заселення в продукції підвищеного попиту.

До галузей лісового комплексу належить лісове господарство, основне завдання якого відтворення високопродуктивних лісів, багатофункціонального призначення, їхній захист і охорона. Лісове господарство відтворює ліси на всіх землях, призначених для лісовирощування, шляхом створення, формування та збереження цінних насаджень; забезпечує покращання якісного складу лісів, підвищення їхньої продуктивності та скорочення строків лісовирощування на підставі досягнень науки і техніки [11, 24].

Лісове господарство здійснює контроль за збереженням лісів відповідно до вимог законодавства України; виконує сукупність робіт з обробітку ґрунтів, збору та перероблення лісового насіння вирощування посадкового матеріалу, селекції деревних порід посіву посадки та догляду за лісовими культурами. Здійснює рубки догляду за лісом, лісозахисні та лісоохоронні заходи. Працівники лісового господарства визначають місця щорічної рубки стиглих насаджень і здійснюють контроль за лісокористуванням.

РОЗДІЛ 2
СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

2.1. Характеристика філії

Філія «Золотоніське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» відноситься до центрального регіонального управління лісового та мисливського господарства (рис. 2.1). Територіально філія розміщена на лівому березі річки Дніпро у північно-східній частині Черкаської області та знаходиться на території чотирьох адміністративних районів: Золотоніського, Канівського, Драбівського та Чорнобаївського [17].

Рис. 2.1. Модель розподілу лісового фонду України за регіональними лісовими офісами ДП «Ліси України»

Провідним економічним напрямком району діяльності філії є сільгосподарське виробництво. Хоча, у загальній економіці регіону, лісове господарство та лісозаготівлі мають невелику частку, проте філія має велике значення для забезпечення місцевих підприємств та населення деревиною.

До складу філії «Золотоніське лісове господарство» входить п’ять лісництв, а саме: Деньгівське, Вільхівське, Ліплявське, Прохорівське та Великобурімське. Адміністративно-організаційна структура та загальна площа філії наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Адміністративно-організаційна структура філії «Золотоніське лісове господарство»

Найменування, та місцезнаходження лісництв	Адміністративні райони	Площа, га
Деньгівське *с. Деньги*	Золотоніський	6794,6
Вільхівське *с. Вільхи*	Золотоніський	6346,1
Ліплявське *с. Ліпляво*	Канівський	4876,4
Прохорівське *с. Прохорівка*	Канівський, Драбівський, Золотоніський	5500,6
Великобурімське, *с. Велика Бурімка*	Чорнобаївський, Глобинський (Полтавська обл.)	3102,0
РАЗОМ		26619,7

Загальна площа лісництв філії «Золотоніське лісове господарство» становить 26619,7 га. Із них найбільшу частку земель займає Деньгівське та Вільхівське лісництва Золотоніського району – 25,5 % та 23,8 %, відповідно. Великобурімське лісництво охоплює територію не лише Черкаської, але й частково Полтавської (Глобинський район). Воно займає 11,7 % території філії при площі 3102,0 га. Прохорівське лісництво знаходиться на території трьох адміністративних районів (Канівський, Драбівський, Золотоніський), його частка від загальної території філії становить 20,7 %. Частка земель Ліплявського лісництва, яке знаходиться в Канівському адміністративному районі становить 18,3 %.

На території філії площі вкриті лісом займають 86,4 % від загальної площі лісових земель, із них – 61,3 % лісові культури. Частка незімкнених

лісових культур становлять 2,5 %, нелісових земель – 9,3 % від загальної площі філії.

2.2. Ґрунтово-кліматичні умови

У відповідності до лісорослинного районування територія філії «Золотоніське лісове господарство» відноситься до Лісостепової зони. Вона займає 34 % вказаної природно-кліматичної зони та простягається на відстань 1100 км. У Лісостеповій зоні лісові ландшафти на опідзолених ґрунтах перемежовуються із лучно-степовими на типових чорноземах.

Клімат району розташування філії є помірно-континентальним із відносно м'якою зимою та теплим літом, що характерно для європейської частини. Через західне перенесення повітряних мас атлантичного вологого повітря та рівнинній території, зими регіону відносно теплі, а літо порівняно прохолодне.

Середньорічна температура повітря регіону дослідження становить 7,4 ºС, із абсолютно мінімальним значенням – 33 ºС та абсолютно максимальним – +38 ºС. Кількість опадів за рік 520 мм. Перші заморозки були зафіксовані 26 вересня, а останні – 22 травня. Потужність снігового покриву становить 20 см. Перший сніг зафіксований 14 грудня, а танення в лісі – 2 квітня. Переважаючі вітрами в зимовий та осінній періоди є західні, весною та літом – південно-східні. Середня швидкість переважаючих вітрів взимку та восени – 4,6 м/с, весною – 4,1 м/с, влітку – 4,2 м/с. Відносна вологість повітря становить 69 % [9].

Кліматичними факторами які мають негативний вплив на ріст та розвиток деревної продукції є: пізні весінні та ранні осінні заморозки; великі абсолютні мінімальні та максимальні температури; досить часті зимові відлиги.

Кліматичні показники району розташування об'єкту дослідження наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Кліматичні показники району розташування філії «Золотоніське лісове господарство

Показники	Одиниці виміру	Значення	Дата
Температура повітря: – середньорічна – абсолютна мінімальна – абсолютна максимальна	градуси	 7,4 –33 +38	
Кількість опадів за рік	мм	520	
Останні весняні заморозки			22.05.
Перші осінні заморозки			26.09.
Сніговий покрив: – потужність – час появи – час танення в лісі	см	 20 – –	 14.12. 02.04.
Глибина промерзання грунту	см	50	
Направлення переважаючих вітрів за сезонами: – зима – весна – літо – осінь	румб	 Зх ПдСх ПдСх Зх	
Середня швидкість переважаючих вітрів: – осінь – зима – весна – літо	м/с	 4,6 4,6 4,1 4,2	
Відносна вологість повітря	%	69	

У цілому клімат району розташування філії «Золотоніське лісове господарство» сприятливий для успішного росту таких деревних та чагарникових порід як: дуб звичайний, сосна звичайна, вільха чорна, ясен, осика, крушина, глід тощо. Це підтверджується наявністю на території філії насаджень основних лісотвірних порід досить високих бонітетів: сосни звичайної І – І А бонітету, дуба звичайного І – ІІ бонітету, вільхи чорної І – І А бонітету.

Поверхня району розміщення філії представлена широкою хвилястою рівниною із вираженими історичними терасами. Більша частина лугової та плавневої тераси Дніпра знаходиться під водами Канівського та Кременчуцького водосховищ. Незначна частина тераси, представлена рівниною із підвищеннями, які в зоні затоплення утворили острови. Ґрунти переважно торфяно-болотні, а на підвищеннях – піщані та супіщані. У понижених місцях ґрунти піщані, багаті перегноєм. Ці ділянки добре виражені в Деньгівському Вільхівському та Ліплявському лісництвах.

Ліси Великобурімського лісництва розміщені на балках та крутих схилах лівого берега Кременчуцького водосховища. Глибина балок становить 10-15 м. Ґрунти середньо- та сильнозмиті, лісові сірі суглинки та деградовані чорноземи.

У районі дослідження переважають реградовані чорноземи. Потужність гумусового профілю реградованих чорноземів досягає 60–80 см, у реградованих темно-сірих – 40–60 см. Вміст гумусу 2,2–3,6 % та 1,8–3,0 %, відповідно. Реакція ґрунтового розчину наближена до нейтральної. Особливістю реградованих ґрунтів є наявність карбонатів у ґрунтованому профілі у вигляді плісняви по тріщинах та кореневищах, особливо у ходах землерийок та дощових червів. У залежності від глибини залягання карбонатів реградовані ґрунти поділяють на три види: слабореградовані глибиною 70–80 см, середньореградовані глибиною 60–70 см та сильнореградовані глибиною 40–50 см. Ступінь реградації показує час вторинного дерново-чорноземного процесу. Реградовані ґрунти мають високу родючість.

Найбільшу площу серед ґрунтоутворювальних порід займають давньоалювіальні відклади (73,8% від загальної площі філії) із піщаними та глинисто-піщаними ґрунтами. Також поширеними є леси і лесовидні суглинки (8,8 %), сучасні алювіальні відклади піщані і супіщані (4,3 %), еолові відклади (2,3 %) та інші (10,8 %).

У зв’язку з великою лісистістю ерозійні процеси повністю призупинені, проте їх наслідки залишились. Потенційна небезпека стосується територій, що

знаходяться в умовах балочного рельєфу лесових терас, де мають широке поширення ґрунти легкого механічного складу.

Територія філії розташована в басейні ріки Дніпро. Дані щодо рік та водойм на території місцерозташування філії представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика рік та водоймищ

№ п/п	Найменування рік та водоймищ	Загальна протяжність	Ширина лісових смуг вздовж берегів річок, навколо озер та водоймищ, м	
1	р. Дніпро	2285	3000	3000
2	р. Супієць	144	400	400
3	р. Золотоношка	88	300	300
4	р. Чумгак	72	300	300
5	р. Коврaєць	42	150	150
6	р. Ірклій	39	150	150
7	р. Суха Згар	38	150	150

За ступенем вологості більша частина ґрунтів відноситься до категорії свіжих. Частка лісових ділянок із надмірним зволоженням становить 25 % від вкритих лісовою рослинністю земель. Болота займають площу 1076,9 га. Гідромеліоративні роботи на території філії не проводяться.

РОЗДІЛ 3
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

3.1. Лісовий фонд філії

Заходи з організації та ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та користування ділянками лісового фонду значною мірою залежать від категорій лісів. Існуючий розподіл лісів філії по категоріях наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Поділ площі лісового фонду філії за категоріями земель

Категорії лісів та виконувані ними функції	Площа	
	га	%
Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення		
1. Памятки природи	50	0,2
2. Ліси історико-культурного призначення	209,0	0,7
3. Заказники	1677,8	6,1
Разом по категорії лісу	1936,8	7,0
Рекреаційно-оздоровчі ліси		
1. Лісогосподарська частина лісів зелених зон	4339,2	16,0
2. Лісопаркова частина лісів зелених зон	320,7	1,0
3. Рекреаційно-оздоровчі ліси поза межами зелених зон	847,4	4,0
Разом по категорії лісу	5507,3	21,0
Захисні ліси		
1. Ліси уздовж річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об’єктів	13617,0	51,2
2. Байрачні та інші захисні ліси	3962,5	14,8
3. Ліси уздовж смуг відведення залізниць	992,5	3,8
4. Ліси уздовж смуг відведення автомобільних доріг	603,6	2,2
Разом по категорії лісу	19175,6	72,0
ВСЬОГО ПО ФІЛІЇ	26619,7	100,0

До *категорії лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення* віднесені лісові ділянки, що виконують природоохоронну, естетичну функції і розташовані в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 1936,8 га, із них:

- пам'ятки природи на площі 50,0 га;
- заказники місцевого значення па площі 1677,8 га;
- ліси історико-культурного призначення на площі 209,0 га.

До *категорії рекреаційно-оздоровчі ліси* віднесені лісові ділянки, що виконують рекреаційні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції загальною площею 5507,3 га, із них:

- лісопаркова частина лісів зелених зон на площі 320,7 га навколо м. Золотоноша, с. Вільхи, с. Деньги;
- лісогосподарська частина лісів зелених зон на площі 4339,2 га;
- рекреаційно-оздоровчі ліси поза межами зелених зон на площі 847,4 га.

До категорії захисні ліси віднесені лісові ділянки, що виконують функцію захисту навколишнього природного середовища від негативного впливу природних антропогенних факторів загальною площею 19175,6 га із них:

- лісові ділянки, які прилягають до смуг відведення залізниць площею 992,5 га;
- лісові ділянки, які прилягають до смуг відведення автомобільних доріг на площі 603,6 га;
- ліси уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів площею 13617,0 га;
- байрачні ліси та інші захисні ліси площею 3962,5 га.

Існуючий поділ площі на категорії лісів відповідає господарському призначеню, природним та економічним умовам району розташування філії.

Із даних таблиці видно, що переважаючими на території філії є захисні

ліси, частка яких становить 72 %. Найбільш у площу цієї категорії займають ліси уздовж річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об’єктів, що становлять 51,2 % від усієї території філії.

Переважаючою лісоутворюючою деревною породою, яка зростає у філії «Золотоніське лісове господарство» є сосна звичайна. Вона займає територію 11769,0 га. Дуб звичайний зростає на площі 3941,2 га, вільха чорна – 1142,3 га. Розподіл земель вкритих лісом за класам бонітету наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Розподіл покритих лісом земель за класами бонітету

Деревна порода	Вкриті лісом землі	Площа,га						
		1Б	1А	1	2	3	4	5
Сосна звичайна	11769	12,1	1680,8	6743,5	2253,1	799,1	146,6	132,8
Дуб звичайний	3941,2	–	8,8	363,5	2290,2	1004,5	217,6	56,6
Вільха чорна	1142,3	10,6	91,2	493,4	470,0	66,8	10,3	–

З даних таблиці 3.2 видно, що насадження сосни звичайної зростають переважно за I–II класом бонітету, дуба звичайного – за II–III класом бонітету, вільхи чорної – I–II класом бонітету. Це засвідчує високу продуктивність насаджень та ефективність ведення лісового господарства.

Окрім вищезазначених деревних порід, у насадженнях філії зростають: ясен звичайний, клен ясенелистий, дуб червоний, граб звичайний, берест, в’яз, тополя чорна, береза повисла, осика, верба біла та козяча, абрикос звичайний, груша звичайна, яблуня лісова, ліщина звичайна.

3.2. Обсяги заготівлі деревини та її реалізація

У 2023 році в лісах філії в цілому було заготовлено 37,3 тис.м^3 ліквідної деревини, у тому числі ділової – 15,9 тис.м^3. Із загального обсягу заготовленої ліквідної та ділової деревини хвойні породи складають відповідно 20,1 тис.м^3 та

(10,5 тис. $м^3$), твердолистяні породи – 5,8 тис.$м^3$ (2,3 тис. $м^3$), м'яколистяні породи – 11,4 тис.$м^3$ (3,1 тис. $м^3$).

Основні сортименти, які заготовлюються у філії наступні: пиловник довжиною 6м (63,5 %), будівельний ліс (18,5 %), баланси (17 %) – із яких 85 % становлять дрова технологічні.

Найбільшим споживачем деревини є Черкаський деревообробний комбінат – 10,0 тис.$м^3$. Найбільшим попитом у споживачів користується пиловник першого сорту, технологічна сировина та сировина для кріпильних робіт. На власні потреби використовується 0,5 тис. $м^3$ ділової деревини від рубок догляду.

3.3. Вирощування садивного матеріалу для лісокультурних цілей

На території філії є постійний розсадник площею 36,2 га. Його продуктивна площа становить 30,8 га. Середня кількість вирощених щорічно сіянців становить 3,84 млн. шт. Розсадник повністю забезпечує потребу в садивному матеріал сосни звичайної та дуба звичайного. Теплиць на території філії немає.

Садивний матеріал, вирощений в лісових школах, використовують для посадки лісових культур та біля населених пунктів.

Із загальної кількості заготовленою за останні два роки насіння на постійних насінних ділянках зібрано 700 кг насіння.

Для вирощування високоякісного садивного матеріалу з цінними спадковими властивостями у філії створена постійна лісонасінна база площею 74,3 га (табл. 3.3). На ній відбувається заготівля насіння таких деревних порід: сосна звичайна, дуб звичайний, липа дрібнолиста, акація біла.

Таблиця 3.3

Характеристика постійної лісонасінної бази

Порода	Місцезнаходження (лісництво, квартал, виділ)	Площа, га	Таксаційна характеристика					Рік створення
			склад	вік	діаметр / висота	повнота / запас на 1га, м^3	бонітет / тип лісу	
Липа дрібнолиста	*Ліплявське, кв.14, вид. 28*	1,2	10Лпд	49	18 / 20	09 / 230	1 / $В_2ДС$	2000
Сосна звичайна	*Прохорівське, кв.88, вид. 9*	9,0	10Сз	48	25 / 30	08 / 420	1б / $В_3ДС$	1976
Дуб звичайний	*Деньгівське, кв.18, вид. 8*	7,2	7Дз 1Сз 1Лпд	100	25 / 32	07 / 300	2 / $С_2ГДС$	1974
Сосна звичайна	*Деньгівське, кв.16, вид. 27*	14,4	8Сз 1Дз 1Дчр	21	9 / 10	0,75 / 75	1 / $В_2ДС$	2000
Сосна звичайна	*Деньгівське, кв.16, вид. 35*	5,3	10Сз	21	11 / 14	0,75 / 130	1А / $В_2ДС$	2000
Дуб звичайний	*Деньгівське, кв.31, вид. 2*	14,0	10Дз	100	26 / 32	0,7 / 300	2 / $С_2ГДС$	1972
Сосна звичайна	*Деньгівське, кв.54, вид. 2*	2,6	7Сз 3Лпд	48	21 / 22	0,8 / 250	1А / $С_2ДС$	2000
Сосна звичайна	*Деньгівське, кв.54, вид. 4*	1,7	7Сз 3Лпд	48	21 / 22	0,8 / 250	1А / $В_2ДС$	2000
Дуб звичайний	*Вільхівське, кв.3, вид. 30*	1,7	8Дз 1Бп 1Лпд	100	25 / 30	07 / 320	2 / $С_2ГДС$	1975
Дуб звичайний	*Вільхівське, кв.4, вид. 32*	2,6	7Дз 2Бп	65	20 / 26	07 / 320	2 / $С_2ГДС$	2000
Акація біла	*Великобуримське, кв.35, вид. 13*	2,2	10Акб	53	22 / 28	0,5 / 140	1А / $Д_2ГД$	1976
Акація біла	*Великобуримське, кв.36, вид. 22*	12,2	10Акб	53	23 / 28	0,7 / 230	1А / $Д_2ГД$	1975
РАЗОМ		74,3						

РОЗДІЛ 4
АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Сосна звичайна зростає на площі 11293,3 га та займає найбільшу частку території у філії «Золотоніське лісове господарство» (48,9 %). Лідерами також є дуб звичайний, який зростає на території 4402,4 га (19,1 %), вільха чорна – 2640,6 га (11,4 %), вільха чорна – 2640,6 га (11,4 %) та акація біла – 1814,0 га (7,9 %). Також на території філії зростає ряд інших деревних порід, частки яких представлено на рис. 4.1.

Насадження з панівними породами, що не відповідають типам лісу, займають площу 2731,3 га, або 11,8 % вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок.

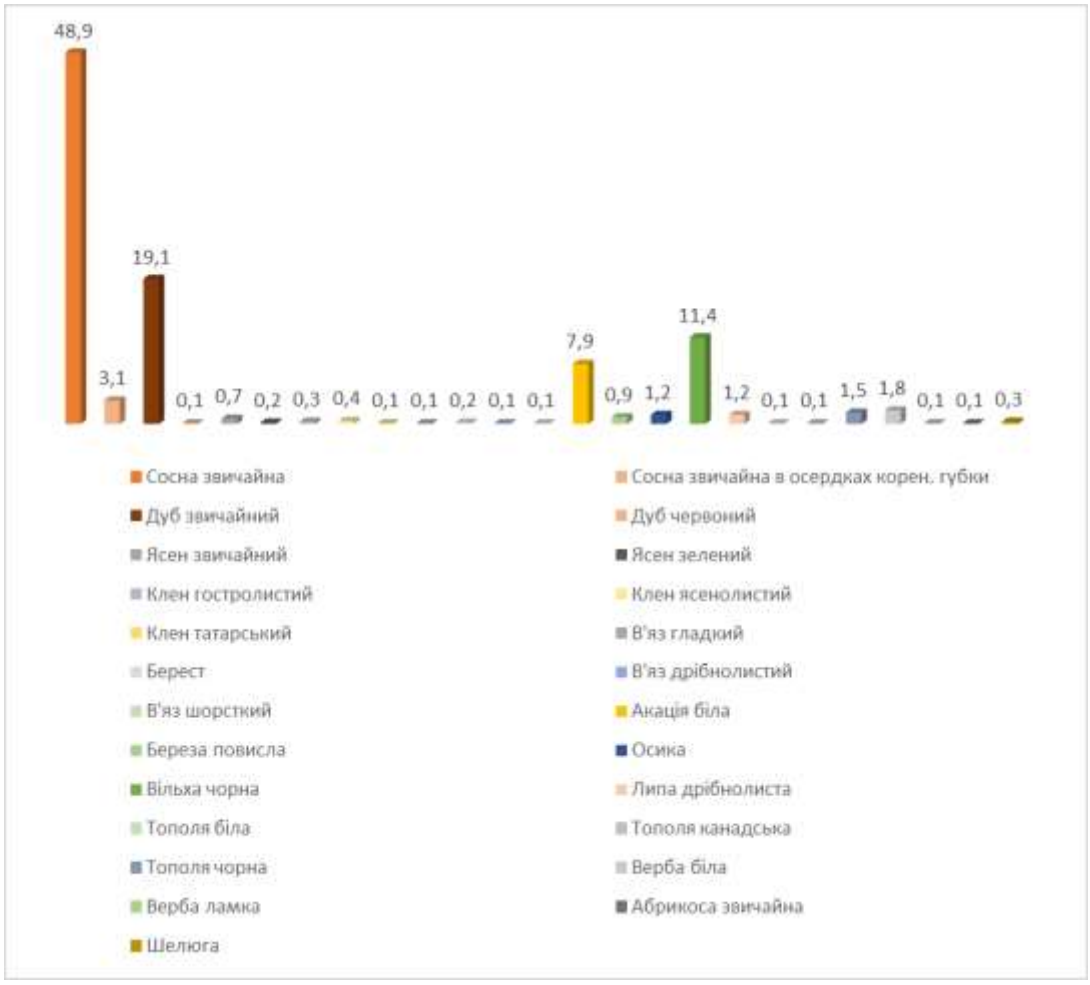

Рис. 4.1. Розподіл лісів за панівними породами, %

За останні десять років площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок філії (рис. 4.2) збільшилась на 296,1 га або 1,3 %, загальний запас зріс на 68,09 тис.м^3, або 1,3 %. Основними причинами зміни площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок і загальних запасів є господарська діяльність та природний ріст насаджень.

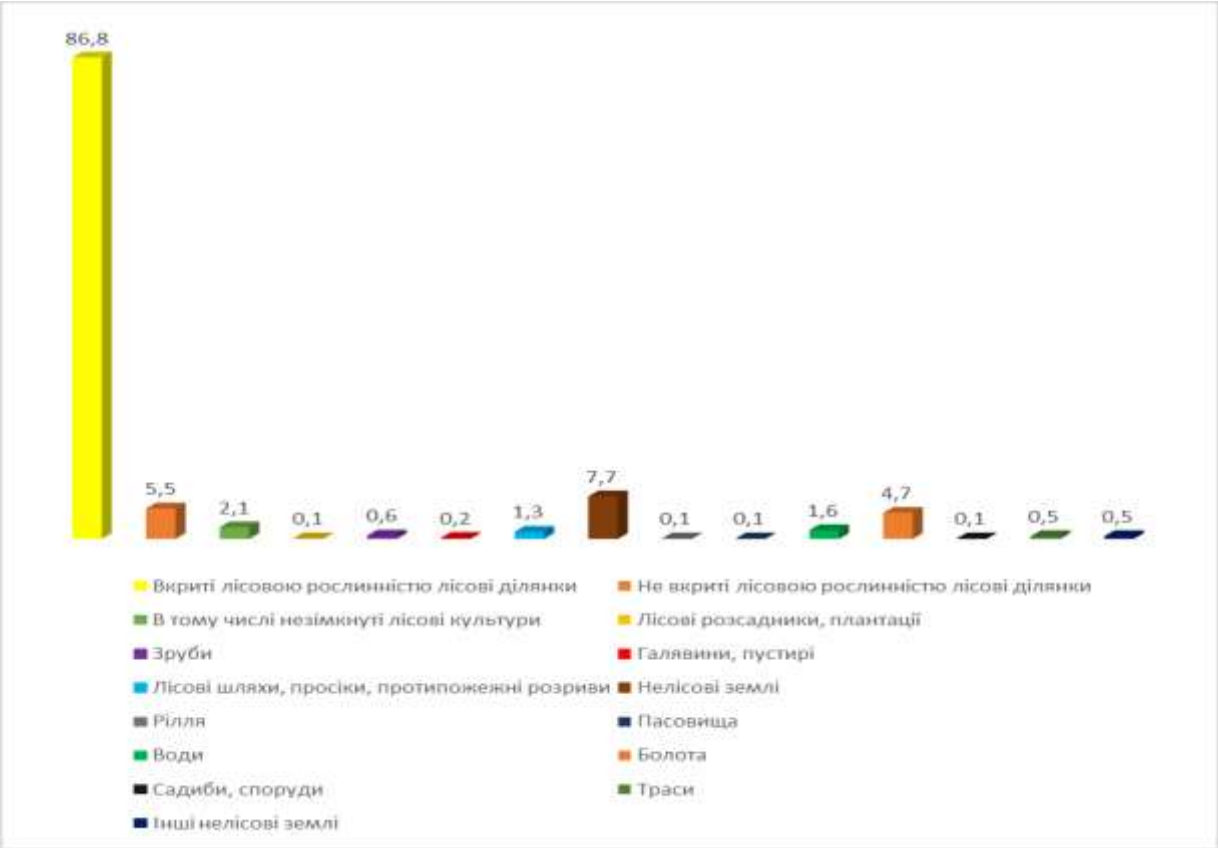

Рис. 4.2. Розподіл території філії за основними категоріями земель, %

Частки вкритих лісовою рослинністю ділянок у відповідності до умов зростання представлені на рисунку 4.3. Як видно з діаграми переважаючим типом лісорослинних умов філії є B_2ДС (36,0 %).

Насадження з повнотою 0,3–0,4 займають площу 813,9 га, або 3,6 % (рис. 4.4). Їхня наявність зумовлена періодичним затопленням лісів, що зростають у поймі річки Дніпро і не має можливості провести в установлені терміни комплекс лісовідновних заходів. Насадження з повнотою 0,7 займають 46,6 % площі.

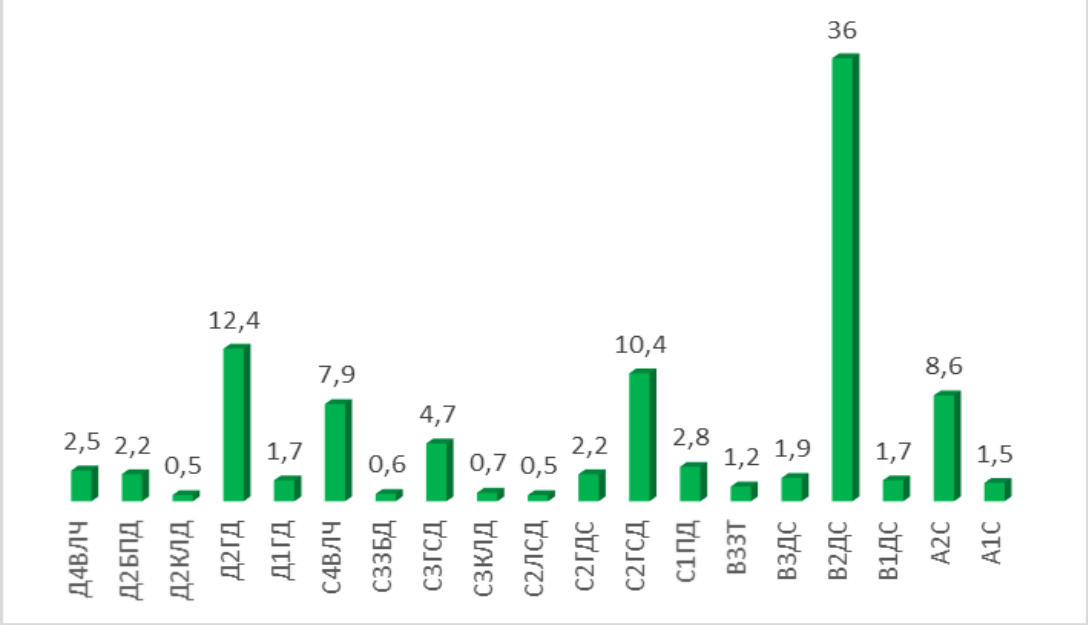

Рис. 4.3. Розподіл вкритих лісовою рослинністю ділянок за типом лісорослинних умов (ТЛУ), %

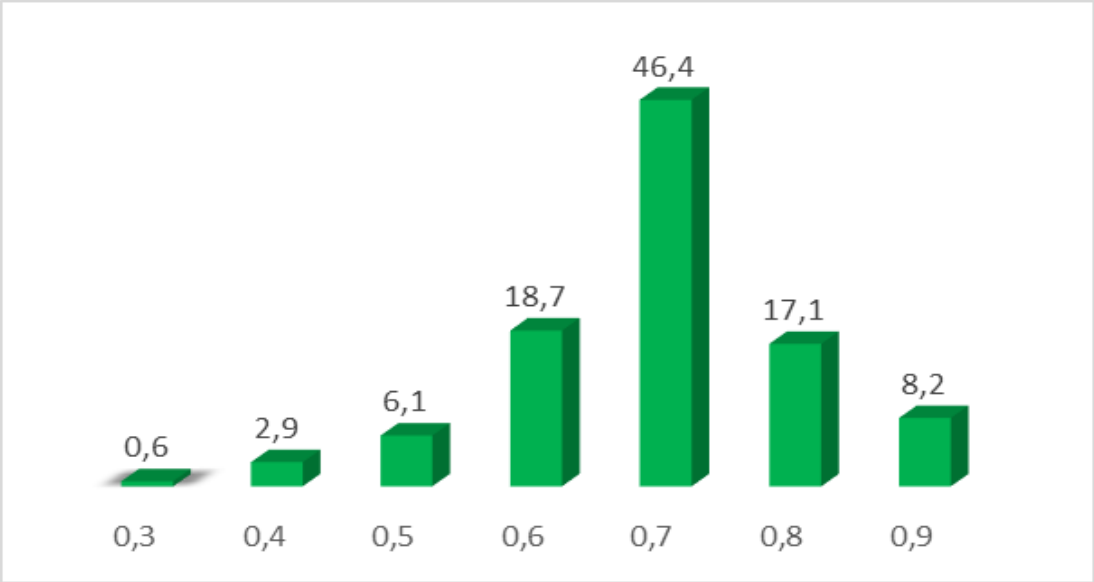

Рис. 4.4. Розподіл вкритих лісовою рослинністю ділянок за повнотами, %

Площа і запас стиглих деревостанів за останні десять років збільшились на 29,6 га і 14,78 тис.м^3, або 0,95 % і 2,4 %. У тому числі експлуатаційного фонду – на 132,6 га і 19,98 тис.м^3 або 20,2 % і 11,6 %. Основними причинами зміни площі і запасу стиглих насаджень с господарська діяльність і природний ріст насаджень.

Лісові ділянки в практичній діяльності використовуються ефективно. Про це свідчить зменшення питомої ваги невкритих лісовою рослинністю лісових ділянок впродовж останніх десяти років (з 5,2 % до 2.1 %), а також збільшення середніх таксаційних показників. Наявність на площі 205 га низькобонітетних (5 і нижче класів бонітету) насаджень пояснюється бідністю ґрунтів (рис. 4.5).

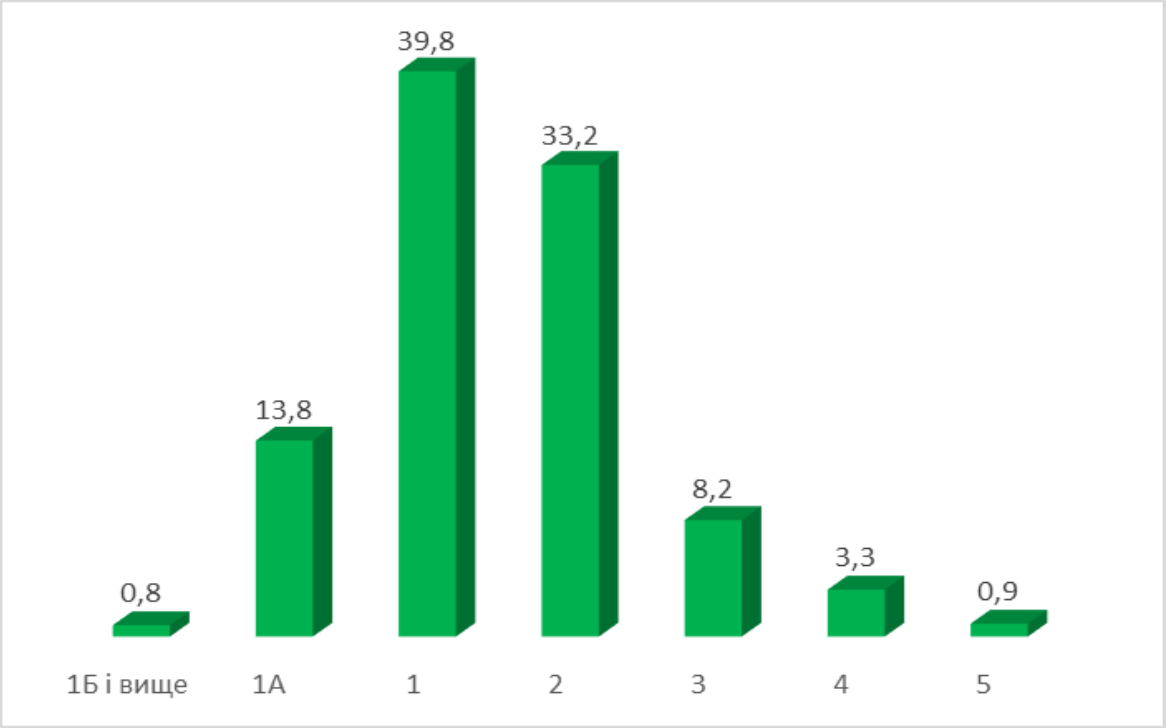

Рис. 4.5. Розподіл лісів за класами бонітету, %

Направленість і результативність ходу природного поновлення як на не вкритих лісовою рослинністю лісових ділянках, так і під наметом лісу в регіоні вивчені достатньо. Висновки наукових досліджень і виробничої досвіду з природного поновлення лісу такі: природне поновлення головними породами (сосна звичайна, дуб звичайний) проходить в умовах філії незадовільно. В умовах дібров проходить небажана зміна дуба кленом польовим, гостролистим і татарським. Тому, не рекомендуємо орієнтуватись на природне поновлення за винятком насаджень вільхи чорної у сирих і мокрих типах умов місцезростання.

Домінуючим типом ландшафту в рекреаційних лісах є закритий (90,1 %) площа напіввідкритого і відкритого ландшафтів відповідно становить 3,6 % і 6,3 %. За оптимальними співвідношення типів ландшафтів повинно бути: закритий – 85 %, напіввідкритий – 10%, відкритий – 5%. Як видно, фактична ландшафтна структура відрізняється від оптимальної. Щоб досягти оптимального співвідношення ландшафтів необхідно привести їх у відповідність шляхом проведення ландшафтних рубок.

Виконання лісами екологічних функцій є гарантією сталого розвитку суспільства. Ліси філії, виконуючи численні соціально-екологічні, санітарно-гігієнічні, захисні та інші функції, відіграють велику і постійно зростаючу роль в життєзабезпеченні населення.

Вплив лісів філії на екологічний стан навколишнього середовища дуже великий. 7% площі лісів філії займають ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення – це насадження, що виконують особливі природоохоронні, естетичні та наукові функції.

Рекреаційно-оздоровчі ліси займають площу 21 %, виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції.

Особливо важливе значення мають захисні ліси, які виконують переважно ґрунтозахисні, водоохоронні та інші захисні функції та займають площу 72 %.

РОЗДІЛ 5
ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА РАЙОНУ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ФІЛІЇ

Лісове господарство в економіці району розташування займає провідне місце. Основі напрямки його розвитку – виконання планових завдань по виробництву товарів народної споживання і задоволення місцевих потреб в деревині. Лісові ресурси лісгоспу являються основною базою лісозаготівельної промисловості, де роботою зайнята значна часин місцевого населення.

Загальна потреба районів у деревині з лісів лісгоспу задовольняється на 100 %.

Наявні в лісовому фонді сільськогосподарські угіддя використовуються для потреб філії, а також для лісової охорони, робітників і службовців. Значення сільськогосподарських угідь в кормовому балансі районів розташування філії незначне – до 1%.

З побічних лісових користувань має місце випасання худоби, заготівля сіна, збір дикорослих плодів і ягід, грибів, лікарської сировини, розміщення пасік.

Випас худоби в лісовому фонді проводиться мешканнями навколишніх сіл. Негативного впливу випас худоби на окремі категорії лісових ділянок при не виявлено.

Мисливська фауна в лісах філії представлена оленем благородним, козулею, кабаном, лисицею, зайцем-русаком, борсуком, куницею, тхором лісовим, видрою. Із пернатої дичини поширені: кулики, голуби, сірі куріпки, перепілки, качки.

Район розміщення філії характеризується достатньо розвиненою сіткою шляхів транспорту загального користування. Основною транспортною магістраллю в зоні діяльності філії є залізниця ст. Гребінка – ст. ім. Т.Шевченка. По території філії проходять автошляхи загальнодержавного значення: Київ-Знам’янка, Бориспіль-Золотоноша-Дніпропетровськ, Золотоноша-Черкаси-Умань. Загальна протяжність шляхів

транспорту загального користування з твердим покриттям становить 538,4 км загальної площі лісів філії, або 20,2 км на 1000 га. За нормативами на 1000 га площі транспортних шляхів повинно бути 16 км. Ступінь забезпеченості відповідно до норматив висока (126 %).

Господарська діяльність філії спрямована на виконання лісогосподарських, лісокультурних, протипожежних та природоохоронних заходів з метою раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища. Технічне і транспортне забезпечення достатнє і становить 100 % від потреб.

Лісові насадження мають важливе природоохоронне значення. Особливо важливе значення мають ліси, які захищають ґрунти від водної та вітрової ерозії, що зберігає родючість ґрунтів і підвищує врожайність сільськогосподарських культур. Захисні функції лісів реалізуються сприятливим впливом на клімат, гідрологічний режим рік і прилеглих територій, в оптимізації кліматичних факторів.

Велике значення і рекреаційної ролі лісів з їх великою кисневою і фітоприроднопродуктивною потужністю, яка має властивості зменшувати або поглинати шкідливі викиди в атмосферу та інші негативні явища природи.

Враховуючи багатогранне значення лісового господарства в економіці району і охороні навколишнього середовища, діяльність лісового господарства повинна бути направлена на організацію і здійснення багатоцільового використання лісів, для задоволення потреб різних галузей господарства і населення в деревині та іншій лісовій продукції, збереженні та посиленні водоохоронних, захисних, кліматорегулюючих, санітарно-оздоровчих та інших корисних властивостей лісів, здійснення всіх функцій з ведення лісового господарства, відтворення лісів та їх охороні.

РОЗДІЛ 6
ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА МОДЕЛЮВАННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ КУЛЬТУР У ФІЛІЇ «ЗОЛОТОНІСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

У філії «Золотоніське лісове господарство» положення та вимоги щодо охорони праці базуються на основі таких нормативно-правових документів: Закону України «Про охорону праці» [7], типових положень [12, 13, 15, 16] (НПАОП 0.00-4.12-05 Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, НПАОП 0.00-4.35-04 Типове положення про службу охорони праці, Правил з охорони праці для працівників лісового господарства та лісової галузі затверджені Міністерством надзвичайних ситуацій від 13.07.2005., № 119, а також постанови Постанова КМУ № 337 Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.

При плануванні системи охорони праці важливим є: визначення цілей, що відповідають політиці підприємства у галузі охорони праці та їх реалізації; ідентифікація та оцінювання виробничих небезпек із подальшими діями для їх усунення; інформування працівників підприємств про вимоги охорони праці [3].

У практичні й діяльності філії важливою є ідентифікація та оцінка ризиків пов’язаних із питаннями охорони праці. Ідентифікація та оцінка ризиків повинні проводитися з метою розпізнавання та розуміння небезпек, що мають можливість з'явитися в процесі функціонування філії. Оцінка ризиків є ефективним превентивним заходом, який враховує не лише ті інциденти, що вже сталися раніше, але і небезпеки, які на даний час ще не ставали причиною негативних наслідків.

Дієвим способом попередити виробничий травм, є моделювання небезпечних ситуацій, адже воно спрямоване на аналіз можливої небезпеки та

швидкого усунення факторів, що можуть спричинити загрозу життю та здоров'ю працівників.

Прикладом моделі небезпечної ситуації є допущення до посадки культур сосни звичайної механізованим способом працівника з медичними протипоказаннями (рис. 6.1). Небезпечною умовою (НУ) є медичне протипоказання – хворе серце водія, що стало причиною інфаркту безпосередньо у кабіні трактора. Як наслідок цього трапилася небезпечна дія (НД) – трактор залишився без керування. Це може стати причиною таких небезпечних ситуацій: зіткнення з перешкодою ($НС_1$), наїзд на інших працівників ($НС_2$). У результаті чого відбудеться аварія (А), у результаті якої травми (Т) може отримати як водій, так і інші працівники, які знаходились поруч.

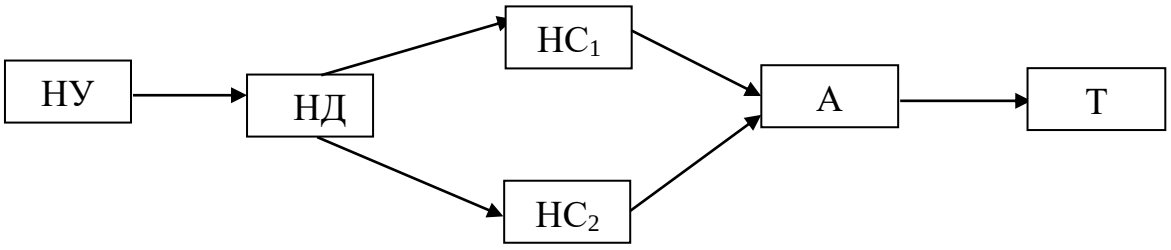

Рис. 6.1. Моделювання небезпечних ситуацій під час залучення до посадки культур працівника із медичними протипоказаннями

Для того, щоб уникнути даної небезпечної ситуації відповідно до НПАОП 02.0-1.04-05 п. 15.1.33. та Положення про проведення медичних оглядів працівників [5], необхідно:

- організовувати проведення попередніх та періодичних медоглядів працівників;
- до робіт допускати осіб, не молодше 18 років, у яких відсутні медичні протипоказання в здоров'ї для проведення робіт, що мають підвищений рівень небезпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

На основі детального наукових, літературних та звітних даних, комплексно досліджений та проаналізований лісовий фонд та господарська діяльність філії «Золотоніське лісове господарство».

У результаті досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Ґрунтово-кліматичні умови району розташування філії «Золотоніське лісове господарство» сприятливі для успішного росту дуба звичайного, сосни звичайної, акації білої, вільхи чорної та ряду інших деревних порід. Підтвердженням цього є наявність на території філії насаджень основних лісотвірних порід високих бонітетів: сосни звичайної – І-І А, дуба звичайного – І-ІІ, вільхи чорної –І-І А. Це засвідчує ефективність ведення лісового господарства.

2. Поділ площі філії на категорії лісів відповідає господарському призначенню, природним та економічним умовам району її розташування. Переважаючою категорією лісів є захисні (72 %).

3. Розсадник філії (площа 36,2 га), повністю забезпечує потребу в садивному матеріал сосни звичайної та дуба звичайного для створення культур.

4. Постійна лісонасінна база філії, загальною площею 74,3 га, у повній мірі забезпечує філію посівним матеріалом для вирощування високоякісного садивного матеріалу з цінними спадковими властивостями таких деревних порід: сосна звичайна, дуб звичайний, липа дрібнолиста, акація біла.

5. Насадження з породами, що не відповідають типам лісу, займають площу 2731,3 га (11,8 %) від вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок. У майбутньому вони потребують заміни.

6. Площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок філії за останні десять років збільшилась на 296,1 га (1,3 %), загальний запас зріс на 68,09 тис.м^3 (1,3 %). Причинами цього є господарська діяльність та природний ріст насаджень.

7. Переважаючим типом лісорослинних умов філії є $В_2$ДС (36,0 %).

8. Насадження з повнотою 0,3–0,4 становлять 3,6 % площі лісового фонду філії (813,9 га). Їх наявність зумовлена періодичним затопленням певних лісів, та не можливістю проведення в установлені терміни комплекс лісовідновних заходів.

9. У практичній діяльності лісові ділянки використовуються ефективно. Це засвідчує зменшення питомої ваги невкритих лісовою рослинністю лісових ділянок впродовж останніх десяти років (із 5,2 % до 2,1 %) та збільшення середніх таксаційних показників. Наявність на площі 205 га низькобонітетних (5 і нижче класів бонітету) насаджень пояснюється бідністю ґрунтів.

10. Природне поновлення головними породами в умовах філії проходить незадовільно. У дібровах проходить небажана зміна дуба звичайного кленами. Тому, не рекомендовано орієнтуватись на природне поновлення (як виняток насаджень вільхи чорної у сирих та мокрих типах умов зростання).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус М. М., Кичилюк О. В., Сендонін С. Є. Лісівничі особливості відтворення лісових насаджень в умовах Полісся та Правобережного Лісостепу України : монографія. Київ : Comprint, 2017. 400 с.

2. Вакулюк П. Г., Самоплавський В. І. Лісовідновлення та лісорозведення в Україні : Монографія. Харків : Прапор, 2006. 384 с.

3. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці : Підруч. для студ. вищих навч. закл. Львів : Новий Світ. 2003. 408 с.

4. Генсірук С. А. Ліси України. Київ: Наукова думка, 1992. 408 с.

5. Гордієнко М. І., Гузь М. М., Дебринюк Ю. М., Маурер В. М. Лісові культури. Львів : Камула, 2005. 608 с.

6. Дейнека А. М. Лісове господарство: еколого-економічні засади розвитку: навчальний посібник. Київ : Знання, 2009. 264 с.

7. Закон України «Про охорону праці». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12

8. Зеленський М. Н., Горошко М. П. Лісоінвентаризація. Практикум для виконання лабораторних робіт. Львів: УкрДЛТУ, 2003. 44 с.

9. Лісове господарство України : брошура. Київ : Державне агентство лісових ресурсів України, 2021. 48 с.

10. Лісовий кодекс. Київ : Право. 2006. 52 с.

11. Маурер В. М., Гордієнко М. І., Бровко Ф. М. Теоретичні та технологічні основи відтворення лісів на засадах екологічно орієнтованого лісівництва // Науково-методичні рекомендації. Київ : НУБіП України, 2008. 63 с.

12. НПАОП 0.00-4.12-05 Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text

13. НПАОП 0.00-4.35-04 Типове положення про службу охорони праці. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04#Text

14. Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затверджений Постановою КМУ від 16 травня 2007 р. № 733 [Електронний ресурс]. Офіц. джерело : сайт ВР України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-п

15. Постанова КМУ № 337 Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві від 17.04.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text

16. Правила з охорони праці для працівників лісового господарства та лісової галузі затверджені Міністерством надзвичайних ситуацій від 13.07.2005., №119. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/257894___508265

17. Проект організації і розвитку лісового господарства ДП «Золотоніське лісове господарство» : пояснювальна записка. Ірпінь : Укрдержліспроект, 2014. 182 с.

18. Публічний звіт Голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2023 рік. 47 с.

19. Савущик М.П., Попков М.Ю. До проблеми оптимізації лісистості в Україні / Науковий вісник НАУ. Зб. наукових праць. Вип. 70. Лісові культури. Київ : НАУ. 2004. С.30–37.

20. Савущик, М. П. Оптимізація лісистості в Україні. URL : http://www.lesovod.org.ua/node/611

21. Свириденко В.Є., Бабіч О.Г., Киричок Л.С. Лісівництво: підручник. За ред. В.Є. Свириденка. Київ : Арістей, 2005. 544с.

22. Свириденко В.Є., Швиденко А.Й. Лісівництво: підручник. Київ : Сільгоспосвіта, 1995. 364 с.

23. Сенько Є.І. Організація, планування та управління на підприємствах лісового і садово-паркового господарств: навч. посібник. Київ: Лібра, 2012. 431 с.

24. Синякевич І.М. Економіка лісокористування: навч.підруч. Львів: ІЗМН, 2007. 402 с.

25. Українська енциклопедія лісівництва : у 4 т. Гол. ред. С.І. Генсірук. Львів : НАН України, 1999. Т. 1. 463 с.

26. Швиденко А.Й., Остапенко Б.Ф. Лісознавство : підручн. для вузів Чернівці : Зелена Буковина, 2001. 354 с

27. Яворовський П.П., Сендонін С.С., Левченко В.В., Токарєва О.В., Пузріна Н.В. Лісівництво : підручник. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2021. 654 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця 1

Ступінь використання потенційної продуктивності вкритих лісовою рослинністю ділянок

Основні лісоутворювальні породи	Площа вкритих лісовою рослинністю ділянок, га		Фактичні		Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю ділянок, м^3	
	фактична	за цільовою породою	середній вік	середній бонітет	фактичний	оптимальний
1	2	3	4	5	6	7
Сосна кримська	0,6	0,6	101	2,0	0,31	0,31
Сосна звичайна	11293,3	11888,0	61	1,1	3620,97	4517,44
Сосна звичайна в осередках кореневої губки	715,7		67	1,3	211,73	
Ялина європейська	7,2		38	1а,9	1,92	
Дуб звичайний	4402,4	5789,9	73	2,0	954,43	1650,12
Дуб червоний	16,5	8,5	25	1а,6	1,78	1,78
Граб звичайний	9,0		52	1,0	2,12	
Ясен звичайний	167,3	119,8	65	1а,8	42,83	30,52
Ясен зелений	52,9		54	2,1	7,56	
Клен гостролистий	63,9	49,0	53	1а,9	12,05	9,37
Клен польовий	3,0		35	2,0	0,48	
Клен ясенолистий	91,7		26	1,9	7,52	
Клен татарський	10,7	5,0	14	3,1	0,34	0,16
Ясен гладкий	24,6		35	1а,8	2,86	
Берест	42,2		28	1,8	3,80	
В’яз дрібнолистий	13,6		29	1,8	1,39	
В’яз шорсткий	18,4		27	1,3	1,55	
Акація біла	1814,0	1743,2	42	1а,9	238,84	229,52
Гледичія колюча	0,1	0,1	69	2,0	0,02	0,02
Береза повисла	214,3	38,9	49	1,4	32,31	5,86
Осика	266,9	3,6	38	1,2	53,49	0,72
Тополя чорна	2640,6	2505,2	40	1,6	402,58	381,88
Липа дрібнолиста	279,1	269,8	46	1,5	54,76	52,95

Продовження додатку А

1	2	3	4	5	6	7
Тополя біла	31,8	28,2	39	4,1	5,34	4,74
Тополя канадська	34,5		47	3,1	9,28	
Тополя пірамідальна	2,0		48	4,0	0,60	
Тополя чорна	348,1	182,2	44	3,6	60,55	31,69
Верба біла	4149,9	355,30	37	3,7	71,56	6,13
Верба ламка	25,0	25,0	23	3,5	1,96	1,96
Абрикоса звичайна	18,7	16,2	62	4,8	1,01	0,87
Слива звичайна	3,2	3,2	30	2,7	0,15	0,15
Груша звичайна	1,1	1,1	39	1а,5	0,14	0,14
Горіх чорний	2,8	2,8	23	1,2	0,15	0,15
Яблуня лісова	1,2	1,2	40	3,0	0,05	0,05
Шелюга	56,8	56,8	18	4,9	0,34	0,34
Всього по філії:	**23093,1**	**23093,1**			**5406,77**	**6926,87**